

MAX FRISCH

DENNÍKY
1946 –
1949

premedia

O AUTOROVI

Švajčiarsky spisovateľ, dramatik a publicista skúmal vo svojom diele charakter identity človeka, jeho individualitu a zodpovednosť, ktorú so sebou prináša.

Narodil sa v roku 1911 v Zürichu do rodiny, ktorá patrila k strednej triede. Po smrti otca bol prinútený prerušiť štúdium germanistiky a začal pracovať ako novinár, aby uživil seba i svoju matku.

Po nie veľmi úspešných literárnych pokusoch sa v roku 1937 rozhodol, že prestane tvoriť a opäť začal študovať – tentoraz architektúru. O niekoľko rokov svoj sľub porušil a v tvorbe pokračoval, neskôr sa venoval takmer výlučne len písaniu.

Maxa Frischa preslávili jeho romány *Stiller*, *Homo Faber*, *Montauk* a *Volajte ma Gantenbein*, známy je však aj vďaka svojim divadelným hrám, ktoré uvádzajú divadlá do dnešného dňa. Vo svojom diele odsudzuje prejavy totalitarizmu a zameriava sa na súčasného človeka a na to, ako jeho život mení a ovplyvňuje moderná spoločnosť.

Vo svojich vydaných denníkoch z rokov 1946 – 1949 sa zameriava na rozsah morálnej katastrofy, ktorú spôsobiła vojna. Odmieťa myslieť v kategóriách ako je vina a pokánie a odmieta aj myšlienku kolektívnej viny, ktorá bola vtedy pomerne rozšírená. Možno ich čítať ako fragment jeho autobiografie, no i zápisky reportážneho charakteru z povojnovej Prahy, Viedne, Varšavy, Frankfurtu a Berlína, v ktorých nechýbajú poetické a vecno-realistické pasáže, opisy hrôzostrašných scenérií a bizarných zážitkov.

Max Frisch zomrel v roku 1991, len pár sto metrov od domu, v ktorom sa narodil. Nechcel žiaden hrob, žela si, aby jeho popol „niekde“ rozsypali.

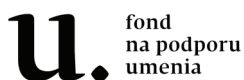
Považuje sa za jedného z najdôležitejších predstaviteľov švajčiarskej literatúry 20. storočia.

MAX FRISCH

DENNÍKY
1946 –
1949

Z nemčiny preložila
Zuzana Demjánová

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia



Preklad tohto diela bol podporený aj grantom Goetheho inštitútu,
financovaným nemeckým ministerstvom zahraničných vecí.



Max Frisch: Denníky 1946 – 1949

Prvé vydanie

Max Frisch: Tagebuch 1946 – 1949

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1950

All rights reserved and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin

Translation © Zuzana Demjánová, 2021

Slovak edition © Vydavateľstvo Premedia

ISBN 978-80-8242-003-9

Čitateľovi

Ctený čitateľ – ak teda predpokladáme, že sa nejaký našiel, že kohosi zaujmú tieto zápisky a skice mladšieho súčasníka, na ktoré ho oprávňuje len to, že je súčasníkom, a možno aj zvláštna pozícia človeka, ktorý ostal ušetrený a neprináleží do žiadneho národnostného tábora – ctený čitateľ by spravil tejto knihe veľkú láskavosť, keby v nej nelisťoval náhodne, ako sa mu zachce, ale dbal na postupnosť; jednotlivé kamienky mozaiky, a ja som chcel, aby ňou táto kniha bola, môžu samy osebe sotva obhájiť svoju existenciu.

Zürich, Vianoce 1949

1946

Zürich, Café de la Terrasse

Včera. Idem do práce a narazím na hlúčik ľudí, niektorí stoja až za obrubníkom, všetci naťahujú krky; sem-tam sa ozve z pomyselného stredu smiech...

Prichádza žandár.

Pýta sa, čo sa deje, a keďže to nevieme, vkladá sa medzi ľudí, nie hrubo, ale vzhľadom na úrad, ktorý vykonáva, predsa len rozhodne. To nesmiete, zopakuje niekoľkokrát, to nesmiete! Zrejme ide o dopravu...

A potom:

Stojí tu mladý človek, vysoký, bledý, dosť biedne oblečený, ale zdá sa, že nie je žobrák, je veselý, nenútený ako dieťa; vedľa neho leží otvorený kufor a ten kufor, ako teraz vidím, je plný bábok. Jednu vybral a drží ju na povrázkoch tak, aby sa drevený mužíček prechádzal po chodníku; nestará sa o žandára, ktorý sa zatvári bezradne:

„Čo to má znamenať?“

Mladík sa vôbec nezarazí, ďalej ukazuje, ako bábka hýbe jednotlivými údmi, a chvíľu sa aj žandár s palcom za opaskom pozerá, usmieva sa, vyzerá milo – ako včelár.

„Čo to má znamenať?“

Muž sa pozerá na bábku, usmieva sa, lebo to každý predsa vidí.

„To je Ježiš Kristus.“

Žandár:

„To nesmiete... tu nie... to nesmiete...“

Marion a marionety

Andorra je malá krajina, ba dokonca veľmi malá krajina, a už preto je národ, ktorý v nej žije, zvláštny, ctižiadostivý a nedôverčivý zároveň, ku všetkému, čo pochádza z andorrských údolí sa stavia skepticky. Bystrý Andorrcan si uvedomuje, aká je jeho krajina malá a stále sa bojí, že stratí zmysel pre mieru. Je to pochopiteľný strach, doživotný strach, chválibušný strach, statočný strach. Občas je to jediný spôsob, ako môže dať Andorrcan najavo svoj dôvtip. Možno ním vysvetliť aj andorrský znak: hadík uväznený v heraldickom hra-

de, ktorý sa snaží zahryznúť jedovatou papuľou do svojho vlastného chvosta. Je to pôvabný znak, poctivý znak; poukazuje na vzťahy medzi Andorrčanmi, ktoré sú neradostné – ako to už vo väčšine malých krajín býva.

Nedôvera –

Andorrský strach, že človek bude pôsobiť provinčne, ak bude brat nejakého Andorrčana vážne; nič nie je provinčnejšie než ten strach.

Keď bol Marion chorý, strúhal bábky. Keďže bol chorý, mal veľa času. Vyrezával ich z lipového dreva, lebo lipové drevo sa najmenej štiepi; nie je tvrdé, nevzpiera sa, nemá hrče, na ktorých by sa nôž zasekával. Hrče sú nebezpečné, náhle nôž odskočí a všetko sa pokazí, nos je preč. Lipové drevo je poddajné, verné, svetlé, má rovnomerné letokruhy, skutočne si zasluhuje pochvalu.

Keď zabil do steny tretí klinec, aby naň zavesil tretiu bábku, spýtala sa ho ošetrovatelka, čo chce s tými vecičkami vlastne zahrať, akú hru...

To bola tá otázka.

Vzala bábku do ruky.

„Vyzerá ako Ježiš Kristus.“

To áno, ale čo tie ostatné? pomyslel si Marion.

Pontský Pilát –

Judáš –

Najprv hrá Marion len pre chudobných dedinčanov. Pričom otázka neznie vôbec, prečo je niekto chudobný a druhý nie; či je to spravodlivé a či krivda. Nehrá pre nich zo súcitu. Stačí mu, že im robí radosť; a aj jeho to potom teší. Hrá a nič si nenárokuje, bez ambícií, živelne...

Jedného dňa ho objaví istý kúpeľný hosť.

Pán s monoklom –

Cesario, andorrský mienkotvorca.

Dala by sa tu opísať dojemná a aj potešujúca scéna, ako sa Marion snaží vysvetliť svojej staručkej matke, čo znamená list od Cesaria. Prečíta jej ho. Pozvanie od Cesaria. Ešte raz jej ho prečíta. A jeho matka sa chveje, stále sa chveje, úbožiatko, celý boží deň:

„A ako sa volá ten pán?“

Ó, hranica slávy!...

A tak ide, hoci to matka nechápe. Marion sa vydáva do mesta, Marion, pre ktorého je bernou mincou všetko, čo mu povedia. Vo vlaku sa postaví k otvorenému oknu, dlho máva, vlasy mu povievajú, na polia

jeho domoviny sa znáša dym, mračná jantáru, lebo je slnečné ráno, a Marion sa vydáva do mesta – s Ježišom Kristom v kufri.

V kaviarni, kde musí na Cesaria, prirodzene, čakať, ukáže bábkych čašníčke. Pristúpia k nim aj iní hostia; zaujmú ich a chcú, aby im Marion ukázal, ako taká bábka kráča po zemi –

Až kým nepríde onen žandár:

„To nesmiete.“

Prečo nie?

Cesariovi je to trápne; sníme si monokel z oka, utrie ho, tvári sa, akoby nemohol prehovoriť, kým si ho znovu nezaloží, a Marion nedostane odpoveď na svoju otázku.

Jeho údiv, ako sa každý správa trochu inak, keď sedia pri stole aj iní hostia. Ľudia sú záhadou, nemožno ich pochopiť a Marion zažíva v nasledujúcich týždňoch čosi ako sen o šachu: v okamihu, keď chce zobrať do ruky nejakú figúrku, zmení farbu –

Marion píše list:

„Často sa mi vidí, že ma majú len za blázna. Kydajú na nejakého maliara, ktorého nepoznám, vraj je to šarlatán a tak ďalej; neuplynie ani týždeň, a keď zjdem do kaviarne, znova ich tam stretnem – pijú a fajčia, s chuťou duchaplne a vážne konverzujú. Čo má našinec povedať, aby neustále nemlčal? Aj ja kydam na maliara, ktorého poznám len z ich slov, a pýtam sa akéhosi cudzieho človeka, či toho šarlatána pozná, a zisťujem, že to je on a šarlatánom som ja.“

Túžba nezúčastňovať sa na tom silnie; bez ohľadu na to, kto sedí pri stole, chce ľuďom povedať, podľa možnosti čo najotvorenejšie, čo si myslí. Jeho omyl spočíva v presvedčení, že ich tým prinúti, aby sa správali rovnako...

Po smrti jednej veľmi bohatej Andorrčanky sa vo svete vavelo: Mala dobré srdce. Vykonalá totiž – keďže nemala toho veľa na práci a neťažili ju žiadne povinnosti – množstvo dobrých skutkov, rozdávala dary a tak ďalej...

Marion tú dámu poznal.

„Isté je,“ premýšľa, „že mala záchvaty zlého svedomia. Ale ktovie, možno je už i to pre zosnulú veľká pochvala; nestretol som veľa boháčov, ktorí by to dotiahli tak ďaleko.“

Povedal to?

A komu?

A bez ohľadu na to, kto sedel pri stole?

A raz, keď už ukladali stoličky jednu na druhú a Marion sa ešte stále schovával medzi svojimi laktami, topiac sa vo vlastnom srdci, zľutovala sa nad ním čašníčka.

Nebolo to pekné –

Ďalšieho rána ich vidí visieť: Mojžiša, Troch kráľov, Krista z lipového dreva.

Len Judáš ešte stále chýba.

Akoby ho nepoznal.

Cesario si pozval hostí.

Nieкто hral sonátu, strhujúco, musel ju zahrať ešte raz, a keď sa s úsmevom na tvári naposledy uklonil, rozhostilo sa ticho; dámy mali oblečené dlhé šaty, páni boli v čiernom. Boli dojatí. Potom sa otvorili dvere, posuvné dvere, a odobrali sa do miestnosti, kde sa podávali obložené chlebíčky, víno a pivo aj čaj pre dámy –

Marion bol hladný.

„Ach!“ povedala Treborová a položila šálku na stôl. „Tak vy ste básnik?“

Marion sa zapýril.

„Tak vy ste básnik – a zároveň tvrdíte, že ste chudák, tomu nerozumiem!“

„Nie všetci žijú v takýchto vilách –“

„Ide o to, že nič nemáte? To máte na mysli? Ak je to pravda, tak vám závidím, Marion. Smiete, čo my nesmieme: Myslieť si pravdu, ba dokonca ju aj hovoriť.“

Marion mykol plecami:

„Kto chodí po takýchto kobercoch,“ odvetil, „ten má bezpochyby veľmi duchaplné predstavy o chudobe.“

Prižmúrila oči a pozrela sa naňho cez dym z cigarety.

„Vidíte,“ povedala Treborová, „mnoho ľudí tvrdí, že nič nemajú, a hrdia sa tým ako vy, a napokon predsa len čosi majú: strach o všetko, čo by chceli mať, boja sa ako boháči, len nemajú peniaze. Sú to chudáci, že či! Ale taký človek nie je ani básnikom, Marion. Myslím si, že básnik nesmie mať nič – ani strach.“

Usmiala sa, pozrela sa naňho:

„Načo by nám inak bol?“
Víla s obloženými chlebíkmi...

A potom, keď už Marion zhasol svetlo a ležal v posteli, vtedy si zaumienil, že sa viac nebude báť. Vstal; obliekol si kabát, minula polnoc, a napísal Treborovej všetko, čo počul, keď tam nebola –

Ďalší večierok sa už nekonal.

Všetko má dôsledky; sú priateľstvá, ktoré roky spočívajú na presvedčení, že náš priateľ nás obdivuje, ide o akúsi poistku, ktorú tiež splácame obdivom: stačí úprimný rozhovor a je po priateľstve. A všetkému je na vine Marion; lebo každé pravdivé slovo má svoje dôsledky.

Možno aj dobré –

Napríklad sa rozvráti manželstvo, a s ním aj dom so siedmimi izbami, kuchyňou a chladničkou – a jeho miesto zaujme láska, iná láska, ktorá už dlho čakala ako semienko pod kameňom, príležitosť, čo sa náhle prederie na svetlo, čosi životaschopné...

Marion má psa, je to dôležitá vec; je to tvor, ktorý sa nikdy nepretvaruje. Malý pes, ktorý lieta hore-dole po ulici a všetko oňucháva; náhle sa rozbehne popri jarku... a Marion čaká... Jedného dňa ho sklame aj tento pes. Keby mu to niekto povedal teraz, tak by mu Marion neveril. Je to oriešok, nie je vycvičený, nemá spôsoby a ani rodokmeň, predovšetkým však nič z toho nepredstiera, a práve preto si ho Marion vzal; bastard bez rodokmeňa, hnedasté kľbko, ktoré opakovaně len tak-tak nezrazí nejaké auto. Akoby ho mohol taký pes sklamať? Keď sa to však stane, nebude na vine pes; na vine bude Marion, a stane sa to.

Začiatkom februára sa prejavujú prvé stopy šialenstva: ľudia, ktorých Marion vidí, sa už nehýbu pod vplyvom vlastnej vôle, zdá sa mu, že ich gestá visia na nitkách, správajú sa a hýbu podľa toho, kto sa tých nitiek chytí; Marion videl svet plný nitiek. Sníval o nitkách...

To bolo začiatkom februára.

Cítil nutkanie pohrať sa s tými nitkami. Chcel sa totiž presvedčiť, že to tak nie je, to s tými nitkami. Strávil tým celý deň, ešte raz vyhľadal všetkých svojich známych, napríklad Cesaria, ktorý, keďže je vzdelaný, vychádza len z faktov: hovorí o stredovekom bábkarstve – Marion počúva.

„Mimochodom, podobný jav možno badať aj v čase antiky, stačí sa zamyslieť nad ich maskami; už starí Gréci –.“

Marion prikyvuje. A Cesario prekypuje blahovoľou ako v deň, keď bábkara objavil, aj bábkarovi objedná ešte jeden pohárik...

Čo spravil Marion?

Prikyvoval – dôverčivo a neustále –

A viac nič.

„Múdry mládenec, bystrý mládenec! Vari som si to nevšimol na prvý pohľad? Nadaný mládenec, a pritom taký skromný, taký skromný!...“

A Marion si myslí:

„Ak vo mňa Cesario naozaj verí – a ako som tomuto mužovi krivdil, keď som ho neďávno označil za veľkohubého márnivca –, nie, skutočne, ak Cesario verí v moje bábky, nepodplatiteľný Cesario, ktorý všetko, to je všeobecne známe, prísne posudzuje, prísne, ale spravodlivo, spravodlivo –“

Marion bol ako omámený.

Chcel hrať, chcel sa presvedčiť, že to predsa len nie je pravda, to s tými nitkami –

Ale bolo to tak.

A ani on nebol výnimkou.

V každom zrkadle videl teraz Judáša –

V ten večer zaškrtil psa. Našli ho neskôr v šatni a on sa obesil na toalete, vedľa šatne, zatiaľ čo ľudia usadení na modrých vankúšoch trkotali o malom Mojžišovi, o Troch kráľoch, o Kristovi z lipového dreva, o Pontskom Pilátovi.

Keď sa to Cesario v kaviarni dopočul, dal najavo pohnutie, ochotu zúčastniť sa na pohrebe a prípadne, ak by ho požiadali, povedať zopár slov, hoci Marionovu samovraždu nepovažoval za presvedčivú; bolo to poľutovaniahodné, iste, bolo to smutné, ale neocitol sa v bezvýcho-diskovej situácii, nebolo to nutné, čiže nešlo o tragédiu v antickom zmysle, len o príbeh omylu, ktorému sa dalo vyhnúť, ktorý spočíval v tom, že Marion si očividne myslel, že je v jeho moci sprostredkovať pravdu o tom či onom človeku svojimi ústami či perom; v jeho očiach ľudia klamali, ak hovorili raz tak a raz onak; domnieval sa, že jedno musí byť lož.

To ho miatlo.

Obesil sa, lebo bol zmätený –.

Café de la Terrasse

Navôkol burácajúce mesto, pracovité a čulé, trúbenie klaksónov, duté dunenie z mostov – a tu zelený ostrov ticha, oddychu; ide o prvú pokojnú chvíľku dňa a navôkol zvonja zvony, ich zunenie visí nad ulicami a námestiami, nad alejami, nad fasádami s trepotajúcou sa bielizňou, nad jazerom. Je sobota. Je jedenásť hodín, tento čas milujem – človek je ešte svieži, veselý, nie však roztopašný, takmer taký čulý ako svetlo, ktoré sa leje pomedzi stromy na mramorové stolíky, vecný, ale bez zhonu silnejúceho zúfalstva, bez večerných tieňov melanchólie –

Vek medzi tridsiatkou a štyridsiatkou.

Dodatok k Marionovi

Marion s anjelom, ktorý jedného večera stojí vedľa neho, a pýta sa ho, čo by vlastne chcel, a Marion, ktorý sa chytil za hlavu:

„Čo by som chcel?“

Je to naozaj anjel! –

Marion:

„Keď večer sedím na brehu, chcel by som raz kráčať po vode, nad hlbínou plnou perleťových oblakov, alebo keď stojím na kopci a fajčím fajku s rukami vo vreckách, chcel by som natiahnuť ruky pred seba, ako vo sne, zošmyknúť sa dole svahom, ponad vrcholky jedlí, ponad dvory a strechy, ponad komíny, ponad polia s ovocnými stromami, ponad pluhy s koňmi, ktorým sa parí od papule, ponad drôty so smrtiacim prúdom, ponad zatvorený cintorín – nemusím letieť ako vták, ktorý stúpa nahor, ach, ja by som bol spokojný, keby si mi dovolil, kĺzať sa nadol, len na chvíľočku – nazad do väzenia našej tiaže!... Ale nech to všetko nie je len sen. Neuveriteľné nech je úplne skutočné. A už sa to nikdy nemusí opakovať. A nikto, na koho si vo svojej ctižiadosti pomyslím, sa to nemusí dozvedieť a uveriť tomu. Stačí, ak len ja budem vedieť, že som raz kráčať po vode, naozaj som po nej kráčať. A už nikdy sa to nemusí opakovať!“

Café de la Terrasse

V električke stretnem Kellermüllera, už roky sme sa nevideli. Stojíme ešte takmer hodinu pri kiosku a mne napadne, ako často zdôrazňuje, že starne, neustále, akoby ktosi predpokladal opak. Ale ubezpečuje ma, že ho to netrápi, to vôbec nie. Je presvedčený, že vidí celkom inak veci, o ktorých doteraz uvažoval a ktoré opisoval, a nielen to! Je presvedčený, že po prvý raz ich skutočne vidí. Preto je šťastný alebo prinajmenšom spokojný, hoci všetko, čo doteraz napísal, považuje za odpad...

„V každom prípade to bolo unáhlené.“

„Naozaj si to myslíte?“

„Nemám na mysli remeselnícku zručnosť, nielen tú; ale spôsob, akým človek vníma ľudí –.“

Raz sa mu odvážim povedať:

„Práve vaše prvé novely sa mi veľmi páčia.“

Vysmrká sa a ja mám čoraz silnejší pocit, že si krivdí, keď považuje neskorší názor za lepší, správnejší len preto, že za všetkými ostatnými sa môže ohliadnuť –.

Pozornosť nebudí Kellermüllerov vek, ale arogancia prítomnosti; prejavuje sa už tým, že vždy, keď začneme vnímať nejakú vec alebo tvár inak, bez zaváhania povieme:

Mýlil som sa!

Mýlil...

Možno sa mýlim až teraz alebo povedzme – dnes ešte viac než vtedy.

O zmysle denníka:

Žijeme ako na bežiacom páse, a niet nádeje, že sami seba dohoníme a vylepšíme čo i len okamih svojho života. Sme vtedajškom, hoci ho zavrhuje, a nie sme ním o nič menej než sme dneškom –

Čas nás nemení.

Len nás rozvíja.

Ak svoje myšlienky nezamlčujeme, ale zapisujeme ich, tak sa priznávame k svojim úvahám, ktoré sú, v tom lepšom prípade, v súlade s okamihom a miestom svojho vzniku. Nenádejame sa, že budeme pozajtra, keď si budeme myslieť opak, múdrejší. Sme takí, akí sme. Držíme pero ako ihlu seizmometra a vlastne to nie my píšeme; ale sme písaní. Písať znamená čítať sám seba. Zriedkakedy to človeku

spôsobuje číre potešenie; na každom kroku sa ľaká, považuje sa za veselého družného chlapíka, keď sa tu náhodou zahliadne v okne a zistí, že je mrzút. A moralista – ak sa číta. Proti tomu nič nezmože. Tým že dosvedčujeme kľukaté cesty našich úvah a zviditeľňujeme ich, môžeme len spoznávať svoju podstatu, jej zmätočnosť alebo tajomnú jednotu, jej neodvratnosť, jej pravdivosť, ktorá sa nedá vyjadriť bezprostredne, nie z hľadiska jediného okamihu –.

Čas?

Bol by teda len magickým prostriedkom, ktorý rozťahne našu podstatu a zviditeľní ju tým, že rozkladá do postupného sledu život obsahujúci vždy a všade všetky možnosti. Už len vďaka tomu sa život javí ako premena, a preto sa nutkavo domnievame, že čas, chronológia nie je podstatná, ale len zdanlivá, že je to pomôcka pre našu predstavivosť. Čas plynie a ukazuje nám, čo doteraz splývalo, postupne, jednu vec za druhou, odhaľuje všetko to, čo nevnímame, rovnako, ako nevnímame farby svetla, kým sa jeho lúč nezlomí a nerozloží.

Naše vnímanie ako prizma, ktorá rozkladá náš život na postupný sled, a sen ako druhá šošovka, ktorá ho opäť zbiera do pôvodného celku. Sen a poézia, ktorá sa ho snaží v tomto zmysle dobehnúť – neskôr, keď sa chystám začítať do novín, jeden inzerát mi pripomenie, že v tejto súvislosti by azda stál za zmienku aj jasnovidec –

Pred niekoľkými rokmi žil v Zürichu známy profesor, na ktorého prednášky som ešte chodil, bývalý vyšetrovací sudca, vecný a mierny človek. Jedného dňa zmizol. Nešťastie, zločin? Ostrovtip polície, ktorá patrila, do istej miery, k jeho nástrojom, načisto zlyhal; dokonca aj čuch ich psov. Míňali dni, týždne, a k ničomu sa nedopracovali. V istom kabarete vystupoval v tom čase večer čo večer akýsi jasnovidec, a my sme ho považovali, ako napokon všetkých účinkujúcich, za neškodného podvodníka. Šli poňho, zaviedli ho do pracovne profesora, ktorého vôbec nepoznal, a spýtali sa ho, čo by im vedel povedať o človeku, ktorý obýva tú miestnosť. Vlasatý chlap sa vraj uviedol do tranzu tak, ako to robil aj v kabarete. Keď policajti otázku zopakovali, priznal, že im nevie povedať nič konkrétne. Úplne si viem predstaviť, ako policajtom poklesli kútiky úst! Vraj vidí len jedno – vodu, áno, a ten pán, ten, ktorý obýva túto miestnosť, ten neleží veľmi hlboko, sotva meter pod hladinou, a to síce v šašine. Ale kde? To im povedať

nevedel, a tak sa náš jasnovidec smel vrátiť do kabaretu. Prehľadali breh, kde rástla šašina. Pri jazere Obersee nič nenašli. Aby nič nezanedbali, pátrali aj pri jazere Greifensee – profesor sa tam zastrelil a ležal ani nie meter pod vodou, a to v šašine –.

Iný prípad:

Vraví sa, že aj Strindberg mal jasnovidecký dar. Podľa jeho ženy sa raz na ňu oboril zachvátený prudkou žiarlivosťou, robil jej výčitky, ktoré sa jej videli neopodstatnené. Presne jej vylíčil, ako ju deň predtým odprevadil akýsi cudzí muž, vymenoval jej ulice, po ktorých kráčali, nárožia, kde zastali, všetko vedel. Lenže nič z toho sa nestalo. Nedokázala ho upokojiť; trval na tom, že to je pravda. Po niekoľkých mesiacoch jeho ženu vskutku odprevádzal jeden pán a ona si s úžasom uvedomila, že idú presne tou cestou, o ktorej vtedy Strindberg hovoril. Súhlasili ulice, ba aj nárožia, kde sa zastavili –.

Oba prípady spája jedna vec:

Jasnovidec vidí obraz, ale nie miesto alebo čas, a keď hovorí o tom, čo vidí, ľahko sa pomýli – ako Strindberg, ktorý považoval za skutočnosť čosi, čo bolo len možnosťou. Nevidí postupný sled, a čo sa mi zdá nanajvýš pozoruhodné: nevidí príbeh, len bytie, ktoré obsahuje vždy a všade všetky možnosti a ktoré nedokážeme vedome vnímať. Ak chcú títo ľudia dovidieť cez spleť prvotného celku, musia vypnúť svoje vedomé vnímanie, ktoré neustále rozkladá naše bytie na miesto a čas; musia sa dostať do tranzu.

Ustavične sa tvrdí, že volakedy sa jasnovidectvo objavovalo vo vyššej miere, predovšetkým častejšie, čo nie je ani prekvapujúce – boli to doby, keď vedomé vnímanie nemalo takú váhu.

Už ten pojem – v pochmúrnom dávnoveku. Tak sa začínajú povesti, ktoré nie sú dejinami, ale obrazmi nášho bytia. A že sa to volá dávnovek – zatiaľ nejde o žiaden vek, odohráva sa to dávno pred ním, ešte neexistuje jasné vedomie, ktoré rozkladá veci, preto dávame dávnoveku prívlastok pochmúrny. Dobu, v ktorej žijeme, nazývame, naopak, temnou. My sme tí ľudia hľadiaci do jasného svetla; pre všetko, čo existuje mimo svetla nášho vedomia, sme slepí. A tak sa neustále potkýname. Chýba nám jasnozrivosť. Z núdze, či skôr pre zábavu, ju nachádzame v kabarete, kde ľudí večer čo večer nadchýna, hoci jej nikto nechce veriť, ani balička a ani právnik; sedia zoči-voči vlastnej duši a sledujú ju ako akýsi hókuspókus a po predstavení si kúpia ranné noviny, prečítajú si o dohre a čudujú sa, ako k tomu došlo –.

Bazilej, marec 1946

Hodinka strávená hore pri katedrále; vtáky na opustených lavičkách, chladný a vznešený pokoj starého námestia, fasády zaplavené chabými rannými slnečnými lúčmi; náhly pocit, akoby som bol v cudzom meste; strieborný oblúk Rýna, mosty, továrenské komíny v opare, blaživé tušenie flámskej oblohy –

Aká malá je naša krajina.

Naša túžba po svete, naše prahnutie po veľkých a plochých horizontoch, po stožiaroch a mólach, po tráve na dunách, po ligotavých grachtoch, po mračnách nad otvoreným morom, naše prahnutie po vode, ktorá nás spája so všetkými pobrežiami tejto zeme; naša túžba po cudzine –

Marion a prízrak

Raz Mariona zachváti, náhle ako nádcha, hlúpy a rušivý pocit, že o ňom istý Andorrčan nepriateľsky zmyšľa. Nazvime ho Pedro. Marion pritom sám nevie, odkiaľ sa v ňom tento pocit berie; nikdy s tým človekom nehovoril. Nanajvýš by sa to dalo vysvetliť tým, že Mariona sa raz dotkla veta v ktoromsi Pedrovom texte a Pedro by sa teraz mohol nazdávať, že sa ho tá veta dotkla právom, a to ho hnevalo. Tá veta znela približne takto: Aj skromnosťou sa možno hrdiť. Čo nie je, mimochodom, žiadna novinka! Napriek tomu Marion cítil nutkavú potrebu prečítať všetky články a knihy, ktorými ten Pedro, navyše príčinlivý mládenec, prispel k andorrskému intelektuálnemu životu, a možné je aj to, že v tom čase bol jeho najvernejším čitateľom neborák Marion, ktorý ho zo srdca nenávidel. Sotva mu unikol nejaký Pedrov riadok. Čítal ich s vytrvalosťou urazeného človeka, s dôkladnosťou hodnou srdca, čo túži škodoradosne zajašať, so záujmom, ktorý ho hneval. Keď sa míňali na ulici, Pedro o ničom nevedel a ani len netušil, ako ho Marion číta a ako pre neho trpí, no to ho v Marionových očiach nečinilo o nič sympatickejším. Naopak! Marion by mu najradšej vždy jednu vrazil, už len preto, ako ležérne si vykračoval po uliciach, a ešte k tomu mal aj psíka, zelený kabát s kožušinou, paličku. A ako som povedal: psíka! Poznmal ho takmer každý Andorrčan, a kdekoľvek sa spomenulo jeho nenávidené meno, dával si Marion záležať na tom, aby si zachoval dôs-

tojnosc, vlastnú dôstojnosť, ktorú potrebujeme, aby sme si dokázali vážiť sami seba; Marion bol ten posledný, kto by ho slovné napadol, nechával na ostatných, aby povedali „špinavec“ a iné slová, ktoré pálili Marionu na jazyku. On mlčal. Nezriedka zachádzal ešte ďalej; obhajoval ho, a hoci sa nedala spochybniť existencia onoho psíka, Marion Pedra bránil, aj keď len preto, aby sa nad neho povyšoval svojou slušnosťou. Nemožno povedať, že by ho pôžitok plynúci z náležitého správania chránil pred výčitkami – nemožno povedať, že by ho tichý pôžitok plynúci z vlastnej šľachetnosti zmieril s protivníkom, to nie, bol však balzomom, ktorý si mohol vyrobiť sám a toľko, koľko ho potreboval, a Marion ho vtedy potreboval veľa. Zahorel nenávisťou k tomu Pedrovi a ako neskôr zistil, tá nenávisť pokrivila, znetvorila takmer všetky jeho vtedajšie myšlienky; všetko, čo povedal a čo si pomyslel, bolo ochutené čímisi štiplavým, túžbou vedieť všetko lepšie, zlobou, ktorá činí naše slová pichľavými, nie však presvedčivejšími, celkom odhliadnuc od toho, že k určitým myšlienkam a presvedčeniam dospeje človek iba vtedy a preto, lebo predpokladá, že protivník, hovorme mu Pedro, má iný názor na vec. Z charakteru polemiky vyplýva, že Marion mu vždy, keď sa s ním v duchu škriepil, prenechával hlúpejší názor, taký, aby mu na jeho napadnutie stačil vlastný intelekt... Marion teda nemal núdzu o víťazstvá. No prízraku sa, lebo čoraz viac šlo o príznak, aj tak nezbažil, hoci mal stále pravdu. Nič to nezmenilo na jeho trápení, Marion sa nezbažil nutkavej potreby naďalej mať vždy len pravdu, a koniec trápenia, ktoré sa začalo ako nádcha, bol v nedohľadne; stupňovalo sa ako horúčka. Marion napríklad postrehol, že v istej spoločnosti sa ocitol len preto, lebo predpokladal, že Pedro by si tých ľudí nevážil, a to predsa celkom isto znamenalo, že ani oni by si ho – keby o tom boli vedeli – nevážili. Bola to spoločnosť, aká nechýba nikde; stretávali sa každý mesiac na večeri, veľmi andorrskéj večeri, nie práve lacnej. Marionu tiež pozvali a ľudí okolo prestretého a hojného stola spájala zrejme najmä vzájomná úcta. Síce toho nevedeli o sebe veľa, Marion musel viackrát zopakovať, že nie je právnik, ale bábkar, no aj tak všetci vedeli, aká je to česť prináležať k tejto spoločnosti. Považovali sa, hoci sa v jej stručných stanovách nič také nespomínalo, za intelektuálnu elitu Andorry. Boli to veľmi veselé večery, lebo vína bolo dosť a nechýbala ani čerešňovica a cigary. Či už tomu človek verí, alebo nie, jedného večera, keď Marion hľadal na stoloch kartičku so svojím menom, nemotorný a zvedavý, k akým dôležitým hosťom ho

posadili, jedného večera teda zbadal, že má tú česť sedieť po lavici svojho prízraku...

Marion sa predstavil.

Pedro, ktorý sa tiež, celkom zbytočne, predstavil, sa správal nanajvýš nenútene, a nejavil žiaden záujem pokračovať v trpkom spore. Ba dokonca sa tváril, akoby o ňom vôbec nevedel, hovoril o andorrských voľbách, drobil chlieb, hľadel na starý svietnik. V tejto spoločnosti sa necítil príjemne, rovnako ako Marion. Bez okolkov to povedal, nie grobiansky, nie zlomyselne, ale jasne, s úsmevom, a Marion si prvý raz priznal, aspoň sám pred sebou, že zmýšľa rovnako ako Pedro. A vôbec, vynikajúco sa bavili. Pedro mal síce stále špicatú briadku, ktorú Marion tak nenávidel, ale neskrýval sa za tým zlý úmysel a ani arogancia – keď sa mu prizrel zblízka. Cestou domov kráčali dokonca kúsok vedno, Marion a Pedro, ktorý mu rozprával veselú príhodu o svojom psíkovi. Vraj za ním v Paríži všade chodil, a hoci sa mu zdalo nevhodné, aby muža sprevádzal psík, nedokázal zvieraťu vysvetliť, prečo to Andorrcanov popudzujú. A na druhej strane nemal ani žalúdok na to, aby túlavého psíka jednoducho zabil len preto, že nezavetnil andorrský vkus. Stáli pod pouličnou lampou, bola noc; psík oňuchával jarok pri chodníku a Pedro mu vykladal ďalšie žartovné historky, ktoré sa Marionu až tak netýkali; no napriek tomu počúval, vďačný, že ho Pedro konečne zbavil toho hlúpeho prízraku –

Kto iný by to dokázal, ak nie on?

Odvtedy mohol Marion opäť čítať bez toho, aby myslel na Pedra, a už viac nepovažoval za potrebné posedávať v Intelektuálnom spolku; príznak ho pripravil o deväť mesiacov života.

Mníchov, apríl 1946

Mníchov musel byť nádherný. Ešte to cítiť; všade zelené ostrovy, aleje a parky, človek si v nich predstaví zlaté jesene, slnečné a mierne, súmrak po letnej búrke, keď vzduch vonia zemou a mokrymi listami. Pre toto mesto je príznačná veľkorysosť, ozvena radosti zo života doliehajúca z juhu. Jeho architektúru musel obklopovať takmer taliansky jas –

Čudný pohľad: